

R

Recenze

právě tam, tak jako v nacistických koncentračních táborech, však vládli skuteční sadisté. Dozorci, kteří vás při jakékoli příležitosti mohli zabít. Došlo-li ke vzpourám, byly brutálně potlačeny. Věčné přesuny z tábora do tábora měly znesnadnit navazování lidských vztahů. To všechno se bolševikovi dařilo dokonale. Přesto i tady, v hloubi skutečného pekla na zemi, šlo zažít drobné okamžiky štěstí, přátelství, lásky.

Paměti Heleny Frischerové, napsané po jejím propuštění na konci padesátých let, nejsou historickou kronikou. Jak dokládají ti, kteří se s příběhem manželů Frischerových detailně seznámili (Jiří Weil, jenž si osud obou manželů vypůjčil do svého románu *Moskva-hranice*; Kira Těverovská a historik Mečislav Borák), řada událostí z politických procesů a gulagů zůstává neznámá. Není možné přesně dohledat všechna data a rekonstruovat život odsouzených den po dni. Svědkové až na výjimky už nežijí a ruské archivy jsou na užitečné informace spíše skoupé. Tím, co tak drasticky poznamenalo celou ruskou společnost a následně i okupované satelitní státy, se už skoro nikdo nechce zabývat. Pro tehdejší zločinecký systém neměl život žádnou cenu než tu pracovní. Kdo už nemohl dělat, zemřel. Kdo chtěl být víc než jen hrubý pracovní nástroj, byl bit, mučen, přemísťován ze strašného do ještě horšího lágru. Řečeno slovy jednoho z náčelníků trestanecké kolonie: „Z trestance musíme dostat všechno v prvních třech měsících, pak už ho nepotřebujeme.“

Autorka se dívá na to, co se jí přihodilo, prizmatem evropské občanky, zvyklé na určitou míru kultury, noblesy a práva. Do konce svého propuštění věří, že její muž žije také kdesi v lágru. Nadějí poměřuje hodnotu dní, které je třeba v trestních táborech přežít. Zbytek života po propuštění žije, jak se dá, dokonce se po letech vrací do Moskvy a je spolu se svým manželem rehabilitována. Vzpomínkou

na muže a Evropu vyplňuje své dny. Chce být užitečná, aby v té bolševické šedi měl život ještě vůbec nějaký smysl. Manuálně pracuje, píše básně, překládá, pomáhá. Její vzpomínky by se měly číst. Měly by se stát námětem divadelní hry, filmového dokumentu, básní, esejů, úvah. Dnes, kdy zase část lidí vzhlíží k imperiálnímu Rusku, jsou paměti Heleny Frischerové jedním z nejlepších povzbuzení, že život mimo svobodu a lásku postrádá svůj smysl.

Jen tuto vteřinu

Simona Martínková-Racková

Verše na setinu milimetru od dokonalosti

Milan Děžinský
Obcházení ostrova
Host, Brno 2017

Co to poezii udělá, když je dokonalá? Nepišu „příliš dokonalá“, protože k dokonalosti už nic nedodáte. Nepřibližuje; vzdaluje, dává nám jen víc pocítit naše osamění, protože sama je... sama. Trochu jsem se bála, že právě tohle je případ Milana Děžinského a jeho sbírky *Obcházení ostrova*. Ano, je v ní všechno,

co od tohoto autora očekáváme, a pro leckoho možná dokonce všechno, co očekává od takzvané dobré poezie. Je existenciální, přitom na pohled zrádně srozumitelná. Plná obrazů a představ, které jsou *tak* konkrétní, důvěrně známé — a přitom skoro fyzicky cítíme, jak nám to celé ujždí pod rukama a před očima. To, že něco vidíme a popíšeme, totiž zdaleka neznámá, že to máme, natož že to lze uchránit před pomíjením.

Třeba taková „Vzpomínka“: „Mihla ses u krajnice neznámá a v rudých šatech. Ponořená v útrokách. / Pod kapotou sis svítila krví nahnanou do tváře. / Z celého tvého života nebudu znát nic, jen tuto vteřinu.“ Záblesk, šlehnutí, ještě vyostřené motivem rudých šatů — a je to pryč. Byla tam vůbec? Stalo se to? A co takové setkání-nesetkání znamená? Že třeba vůbec nic? Nic je trochu málo, sorry. Ta žena přece někde žije, používá konkrétní parfém, chodí do práce v té a té ulici, chutnají jí chlebičky se šunkou a s bramborovým salátem, naopak nesnáší ty s máslem. My to ale nevíme a nikdy se to nedozvíme. A přesto je tu básník, kterému stojí za to, tu ženu-mžik zaznamenat a paradoxně *zvěčnit* ve svém textu. Co když je ale celý náš život sled podobných momentů? Záchvěvů, které v důsledku, viděno za intenzitu té chvíle, „nic neznamenaají“, křehké a pomíjivé, trochu něžné a trochu směšné? Tohle vědomí však zároveň přináší uvolnění, a tedy — radost. Není to nakonec osvobozující, moci být u toho všeho, a přitom... nic nemuset? Moci si kreslit, stavět verše jako mandaly, precizní a dokonalé (!), trochu navzdory a trochu právě proto, že víme, jaký je osud mandal. Ostatně průlomů do časů, které už jsou pryč, pokud vůbec někdy byly, a které tak relativizují i to, co je teď, tady, s námi, se ve sbírce objevují v různých podobách. Že by i pro to všechn ten marný pohyb, všechna ta loučení, ta nádraží, vlaky — a nehody...?

Kombinace brilantnosti, která může vyvolávat dojem něčeho studeného, vykalkulovaného, a neustálé podpovrchové nejistoty, respektive znejistování je zvlášť

dráždivá a myslím, že právě v ní tkví kouzlo poezie Milana Děžinského. Co je za tím, co vidíme? Co se děje kromě evidentního, evidovaného? Co ještě? A není to celé úplně jinak, než jak nám věci, lidé a situace předkládá naše běžné vnímání („školačku unáší batůžek jak pestrobarevný dravec“)? Básník nikdy nemá dost — tázání, zvědavosti, hladu po tom spatřit, ucítit tajemství. Třeba v závanu vzduchu po *jejím* gestu. V prolnutích snového versus tak robustního, jako jsou „dešťovky tlusté jako prst“. Je v tom konflikt? Aby nebyl! Ale také zvláštní soulad, protože takhle se nám to zkrátka děje. Vždyť kolikrát si nejsme tak úplně

jisti, jestli se nám „to“ jenom zdálo (a vůbec, jaké „jenom“?!), nebo se to skutečně odehrálo!

Stejně přirozeně se v poetice Milana Děžinského stýká vážnost a hravost, humor a děsivost (dítě na houpačce, v náhlém prozření spatřené jako kostlivec s důlky místo očí), otázky a nálezy. A právě ty nálezy můžou být problém. Autor jako by to s až provokativní suverenitou „tesal do mramoru“ — a čtenář je sice oslněn, ale zároveň odrazen. Ta frustrace, přijít k hotovému! Co verš, to cihla, cihla za cihlou... až má člověk strach, že se ten, kdo tu promlouvá, sám zazdí do té hladké, přísné věže. Co je za ní? Chci to vědět, sakra! Nebýt

odsouzen k tomu, pořád ten ostrov jenom obcházet, ale skutečně tam být. Prolomit vrstvy, protože co je tvrdé, bývá často také křehké.

Když se začneme takhle ptát, odporovat a polemizovat, s překvapením shledáme — že tam jsme. Na tom tajuplném ostrově a ostrově pokladů. Najednou můžeme znovu dýchat, spolu s básníkem se ptáme, žasneme, objevujeme a někdy trochu rezignujeme a někdy jsme melancholičtí, ale ne moc. Jsme spoluúčastní, i když se tak dlouho zdálo, že to nejde. Vždyť co když kromě dětí — ty hraji ve sbírce roli zcela zásadní — můžou být „mé štítý proti prázdnotě“ třeba i básně? ●

Volně přeloženo

Překlad překlada? Díky, radši ne

Viktor Janiš

Každý překlad je interpretace. Autoři jsou omylní, stejně tak jsou omylní jejich překladatelé, a tak je překlad překlada, tedy interpretace na druhou, obecně pokládán za velmi špatný nápad. Chyby prvotního překladatele se totiž většinou věrně zachovají a nově přibudou. Nakladatelé k tomuto řešení sahají jen v nouzi, pokud není možné najít překladatele z obskurnější jazykové kombinace. Proto Angličané znali román *Solaris* jen z překlada z francouzštiny, třebaže

Stanislaw Lem pokládal už ten první překlad za mizerný. Stejný osud stihl i albánského spisovatele Ismaila Kadareho: anglosaský svět znal jeho romány pouze přes „pilotní“ překlady Jusufa Vrioniho (na rozdíl od Holanďanů — ovšem nizozemský stát poskytl dvěma překladatelům dvouleté stipendium jen na to, aby se naučili albánsky a mohli Kadareho přeložit). Je ironické, že sám Kadare dlouholetou spoluprací s Vrionim vítal: jeho překlady totiž nebyly zatíženy komunistickou cenzurou, a tak se v nich objevily pasáže, které by v jeho rodné zemi rozhodně neprošly. Ba co víc, Vrioni přeložil také romány, které v Albánii nevyšly v plnohodnotné knižní formě, případně nevyšly vůbec. Kadare zase Vrioniho stylistická řešení, která pokládal za lepší než svá, zpětně zanášel do svých originálů.

Proč jsem tedy sám léta zvažoval překlad překlada, konkrétně *Gladiátory* Arthura Koestlera? Především proto, že existoval právě jen v překlada. Koestler psal nejdřív maďarsky, posléze německy a v poslední fázi života anglicky.

Gladiátoři byl Koestlerův první román, do angličtiny ho z němčiny přeložila talentovaná emigrantka Edith Simonová, která se později stala respektovanou autorkou historické prózy. Za války se rukopis v nakladatelství Jonathan Cape ztratil, a tak se román do dalších jazyků překládal přes angličtinu. Až doposud. Opis rukopisu, který v roce 1939 zabavila francouzská antikomunistická policie (Deuxième Bureau), zabavili za okupace Němci a v Berlíně ho pro změnu v roce 1945 ukradla sovětská tajná policie. V archivech KGB se dochoval až dodnes — konečně tedy máme být KGB za co vděční.

Při srovnání rukopisu s anglickým překladem se ukázalo, že rukopis je o nějakých dvacet pět stránek delší a že má trochu jinou strukturu. Šťastně nalezený originál má vyjít v němčině v roce 2018, a pokud se k českému překlada *Gladiátorů* rozhoupá český nakladatel, bude svěřen nějakému germanistovi. Já tu tichou poštu našťestí muset hrát nebudu.

Autor je překladatel.